

چکیده

یکی از موارد وقف کتاب، وقف مصحف‌هایی از قرآن کریم دارای ترجمه فارسی است، تاکنون بیش از هزار نسخه خطی از ترجمه‌های فارسی قرآن کریم شناسایی شده، که تعداد قابل توجهی از آنها وقفی است. در این نوشته سهم زنان در وقف نسخه‌های خطی ترجمه فارسی قرآن بررسی شده است.

قرآن کریم از کتابهایی است که در عرصه وقف رتبه اول را دارد. اغلب مصحف‌های موجود در کتابخانه‌های ایران و جهان، نشان وقف دارند. در این میان مصحف‌های دارای ترجمه فارسی نیز اغلب وقفی هستند. تاکنون بیش از هزار نسخه از مصحف‌های همراه با ترجمه فارسی شناسایی شده است. (ر.ک: صدرایی خویی، ۱۳۸۳) در بین مصحف‌های ترجمه دار وقف شده، تعداد قابل توجهی از آنها توسط زنان وقف شده است.

محل نگهداری

اغلب مصحف‌های مترجم وقف شده از سوی زنان، در کتابخانه‌های ایران نگهداری می‌شود که آمار به دست آمده در این مورد بدین ترتیب است:

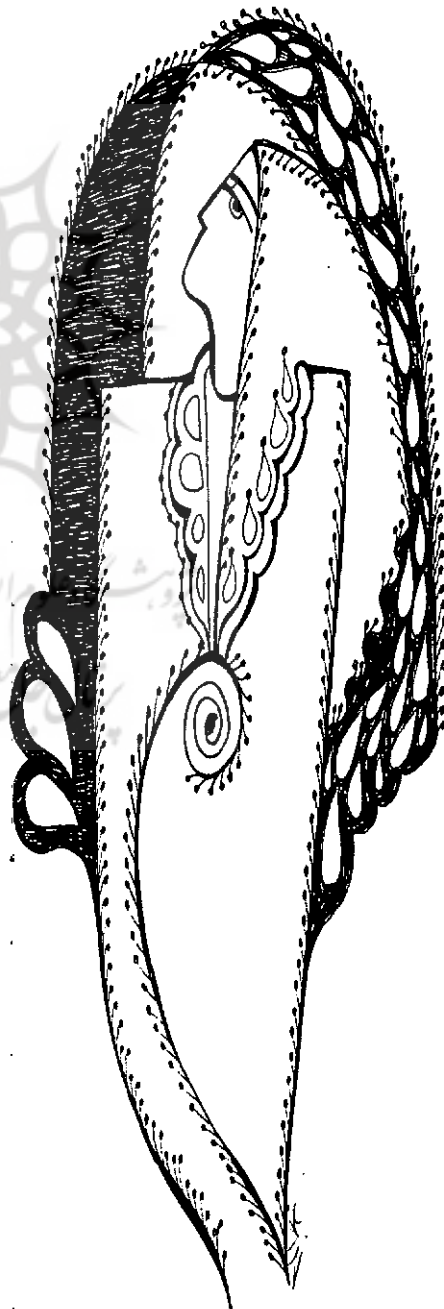
کتابخانه آستان قدس رضوی، مشهد، (۴۹ نسخه)؛ کتابخانه آستانه قم، (۴ نسخه)؛ کتابخانه خزانه الروضة الحیدریه، نجف، (یک نسخه)؛ کتابخانه شاهچراغ، شیراز، (۲ نسخه)؛ موزه آستانه قم، قم، (۷ نسخه)؛ نسخه متعلق به آقای حاج محمد علی تاجر اصفهانی، کرمانشاه، (۱ نسخه).

کهن‌ترین مصحف مترجم وقف شده از سوی زنان

کهن‌ترین مصحف با ترجمه فارسی که از سوی زنان وقف شده، متعلق به سال ۱۰۵۹ق است. این مصحف را حاجیه فاطمه خانم بنت میر شرف‌الدین از اولاد امیر شمس‌الدین چارمناری در روز سه شنبه ۲۲ شعبان ۱۰۵۹ق (در زمان سلطنت شاه جهان) در هند وقف کرده است. البته این مصحف ابتدا به دستور این زن فرهنگ دوست - که گویا از زنان سلطنتی هند بوده - در شهر آگره هند نوشته شده و سپس

سهم زنان در وقف نسخه‌های خطی ترجمه‌های فارسی قرآن کریم

علی صدرایی خویی

از سوی وی وقف شده است.

پس از آن به ترتیب در قرن یازدهم سه مصحف مترجم، قرن دوازدهم چهار مصحف مترجم، قرن سیزدهم ۳۷ مصحف مترجم و قرن چهاردهم ۱۵ مصحف ترجمه دار فارسی از سوی زنان وقف شده است. در قرن سیزدهم که آموزش و تعلیم زنان ترویج و گامهایی برای تحصیل زنان برداشته شد تعداد واقفان زن به صورت قابل توجهی افزایش یافته است. در بین زنان واقف این دوره، شاه بیگم ضیاء السلطنه، دختر فتحعلی شاه قاجار هم کاتب مصحف بوده که در ربیع الاول ۱۲۶۵ق، مصحف را تحریر و در همان تاریخ وقف کرده است. دیگر واقفان زن این دوره نیز اغلب از وابستگان و حرم سراهای دربار قاجار بوده اند زیرا برای بقیه زنان باسواد شدن در این دوره کاری دشوار بود و بااورهای حاکم بر جامعه آن روزگار هماهنگی نداشت.

واقفان زن

زنانی که واقف این نسخه ها بوده اند و از رهگذر وقف خدمت قابل توجهی به حفظ این آثار علمی و فرهنگی کرده اند عبارتند از:

بانو جهان ارشد بختیاری

وی در خرداد ۱۳۳۹ش، مصحفی را بر آستان قدس رضوی در مشهد وقف نموده که تاریخ تحریر متن و ترجمه آن نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق متوسط و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۴۱، نسخه شماره ۱۹۶۴).

بانو مهر آسایه پهبندی

وی در ۲۶ محرم ۱۳۵۰ق، مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف نموده که متن آن به خط عبدالوهاب شیرازی تحریر و در ۱۵ ربیع الاول ۱۲۶۱ق پایان یافته و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. (گلچین معانی، ۱۳۵۴، ص ۳۲۰، نسخه شماره ۱۵۷۸).

بی بی بلوچ

بی بی بلوچ، در ۲ شوال ۱۲۱۱ق، مصحفی را وقف آستان قدس رضوی نموده است. متن و ترجمه این مصحف در اواخر قرن یازدهم یا اوایل قرن دوازدهم هجری تحریر شده است. ترجمه این مصحف تحت اللفظی، نارسا و از ویژگی های لغوی نیز بی بهره است. این ترجمه به خط نستعلیق خوش و به رنگ سرنج در لا به لای سطور کتابت شده است. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۷۴، نسخه شماره ۱۹۱۸).

بی بی جان خانم

وی دختر مولادادخان است و در شعبان ۱۲۲۰ق، مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف نموده که کتابت متن آن در قرن دوازدهم هجری صورت گرفته ولی تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ سرنج در لا به لای سطور تحریر شده است. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۲۱؛ گلچین معانی، ۱۳۵۴، ص ۲۸۷، نسخه شماره ۱۳۲).

بی بی خانم

وی در ربیع الثانی ۱۳۱۳ق، مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف نموده که متن آن به خط محمدصادق در سال ۱۲۴۸ق تحریر شده تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. نسخه موجود از آغاز قرآن تا آیه ۷۵ سوره هود را دربردارد.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۹۶، نسخه شماره ۲ (۱۷۹۷))

بیگم صاحبه

بیگم صاحبه در مهرماه ۱۳۲۵ش، مصحفی را وقف آستان قدس رضوی نموده است. تاریخ کتابت متن این کتاب نامعلوم ولی ترجمه متعلق به قرن یازدهم است. این ترجمه به فارسی ساده، لهجه پارسی هند، خط نستعلیق و رنگ سرنج در لا به لای سطور تحریر شده است. این مصحف از آغاز دارای افتادگی است و از آیه ۴۵ سوره عنکبوت تا آخر قرآن را دربردارد.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۵۳، نسخه شماره ۱۷۹۲).

تاج گل خانم

وی در صفر ۱۲۸۴ق، مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف نموده که تحریر متن آن در ۲۸ ذی قعدة ۱۲۷۵ق پایان یافته و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۱۵، نسخه شماره ۴۵۶).

جهان بانو بیگم

وی دختر امیر قاسم بیک حاکم اصفهان در قرن یازدهم هجری است. متن مصحفی را که جهان بانو وقف کرده، در حدود سده هفتم یا هشتم هجری تحریر شده است. ترجمه در لا به لای سطور و به فارسی استوار، خط نستعلیق کهن و رنگ شنگرف تحریر شده است.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۲۹، نسخه شماره ۴۰۳).

حاجیه سلطان صفیه

وی دختر دختر عباس میرزا نائب السلطنه و همسر محمودخان قراگوزلو است و در ۱۲۷۰ش، مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که تاریخ تحریر متن و ترجمه آن نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق خوش در لا به لای سطور تحریر شده است.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۴۵، نسخه شماره ۱۶۷۰).

حاجیه شاهزاده خانم

وی همسر نصره الدوله و مادر عمیدالدوله است و در ۳ شوال ۱۲۹۷ق، مصحفی را بر آستان حضرت معصومه وقف کرده که متن به خط محمدطیب اصفهانی پسر حاجی میرزا محمد مهدی قاری تحریر و در ۵ ذی قعدة ۱۲۴۴ق، پایان یافته و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نسخ ریز و در لا به لای سطور تحریر شده است.

(دانش پژوه، ۱۳۵۵، ص ۹، نسخه شماره ۱۳۵).

حاجیه منوره خانم هندی

منوره خانم در سال ۱۱۵۶ ق مصحفی را وقف آستان قدس رضوی کرده است. متن این مصحف به خط عبدالمؤمن بن میان حمید در صفر ۱۰۷۲ ق تحریر شده ولی تاریخ ترجمه معلوم نیست. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۶۴، نسخه شماره ۴۹۰).

حُسنِ زیبا

وی همسر میرزا جلال الدین محمد (طیب سابق حرم علیه عالیه) بوده و در محرم ۱۱۲۷ ق مصحفی را بر آستان مقدس رضوی وقف کرده است. تاریخ کتابت متن و ترجمه این مصحف نامعلوم است و ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۴۰، نسخه شماره ۹۳۶).

حمیده خاتون

حاجیه حمیده خاتون به وسیله خانم طاهره فاضلی در جمادی الاول ۱۲۴۸ ق مصحفی را وقف آستان قدس رضوی کرده است. تاریخ تحریر متن این مصحف نامعلوم است و ترجمه به دست شخصی به نام علی نقی ساروی کلانتری کتابت شده است. وی تحریر این ترجمه را در روز سه شنبه ۱۶ ربیع الاول ۱۲۵۳ ق به پایان رسانیده است. این ترجمه به خط نستعلیق خفی تحریری و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور نوشته شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۰۰، نسخه شماره ۱۸۴۸).

خاتون جان

مصحف وقفی خاتون جان قرن یازدهم وقف شده و متن آن در قرن هشتم یا نهم هجری تحریر شده و ترجمه آن هم متعلق به همان دوره بوده و به خط نسخ تحریری و رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۱۷، نسخه شماره ۲۱۴۹).

خازن الملوک یاوری

وی در سال ۱۳۴۳ ش مصحفی را وقف آستان قدس رضوی نموده است. متن این به خط علی نقی در ۱۱۲۷ ق تحریر شده و تاریخ ترجمه نیز متعلق به همان دوره بوده ولی تاریخ آن مشخص نیست. این ترجمه به خط نستعلیق خفی خوش و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۰۴، نسخه شماره ۱۸۹۴).

خازنة الدوله

این خانم قرآنی را در جمادی الثانی ۱۲۵۳ ق، وقف مزار فتحعلی شاه در قم کرده است. در متن وقف نامه با لقب بلقیس سیرت مریم سریرت از وی یاد شده است. متن این مصحف در ۲۶ ربیع الاول ۱۰۹۹ ق تحریر شده

و تاریخ ترجمه مشخص نیست.

(دانش پژوه، ۱۳۵۵، ص ۳۱، نسخه شماره ۳۱۱. این مصحف غیر از مصحفی است که با همین شماره در فهرست آستانه قم، دانش پژوه، صفحه ۶۶، معرفی شده است.)

خانم جان

وی دختر مرحوم آقا اسماعیل است و در سوم رمضان المبارک ۱۲۱۷ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که متن آن تحریر سده دوازدهم هجری و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۴۲، نسخه شماره ۶۹۵).

خواهر محمد تقی خان و خواهر محمد حسن خان

این دوزن که نام آنها در وقف نامه ذکر نشده و با عنوان خواهر محمد تقی خان و خواهر محمد حسن از آنها خان یاد شده مصحفی را در سال ۱۱۱۰ق وقف کرده اند. متن این مصحف به خط فتح الله بن احمد بن علی وزان در ذی قعدة ۸۸۶ق، تحریر شده ولی تاریخ ترجمه معلوم نیست و به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۲۳، نسخه شماره ۴۳۵).

دختران شیخ اسماعیل جامی احمدی

در صفر المظفر ۱۲۳۷ق، مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف نموده اند که گویا ارث پدری آنها بوده است. متن این مصحف در سال ۱۱۴۳ق تحریر شده و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۰۸؛ فرهنگنامه قرآنی، ج ۱، ص ۶۸، نسخه شماره ۳۶۵).

دلشاد میرزا

وی دختر عباس میرزا است و در سال ۱۲۶۱ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که متن آن به خط عبدالله بن حاج جعفر جیلانی تحریر و در صفر ۱۲۴۹ق پایان یافته و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط شکسته نستعلیق خفی و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۹۸، نسخه شماره ۱۶۷۸).

زینب خانم

وی دختر باباعلی است و در رمضان المبارک ۱۲۶۰ق مصحفی را وقف آستان قدس رضوی کرده است. تاریخ تحریر متن این مصحف قرن یازدهم هجری، ولی تاریخ ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.

از این مصحف، سوره فاتحه افتاده و برگ هایی از سوره زمر در وسط سوره رحمن صحافی شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۸۸، نسخه شماره ۷۵۰).

زینب خانم حاجی رستم قندهاری

زینب خانم، در شوال ۱۲۵۰ق مصحفی را وقف نموده، که متن آن در قرن نهم تحریر شده ولی تاریخ ترجمه معلوم نیست. این ترجمه به خط نستعلیق و در لا به لای سطور تحریر شده و از سوره همزه به بعد بدون ترجمه بازنویسی شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۴۲، نسخه شماره ۲۱۶).

زینب نساء خانم

وی در ۲۲ شعبان ۱۲۱۷ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که تاریخ تحریر متن و ترجمه نامعلوم است. ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۲۸، نسخه شماره ۶۲۹).

سیده معصومه بیگم

وی در جمادی الاول ۱۲۸۱ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که متن آن حدود سده دوازدهم تحریر شده و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.

(گلچین معانی، ۱۳۵۴، ص ۲۸۶، نسخه شماره ۳۲۳).

شاه بیگم ضیاء السلطنه

وی دختر فتحعلی شاه قاجار است و مصحفی را به خط خود تحریر کرده و در ربیع الاول ۱۲۶۵ق به پایان رسانده، و در همین تاریخ آن را بر آستان حضرت معصومه وقف کرده است. ترجمه این مصحف به خط نستعلیق و در لا به لای سطور تحریر شده است.

(فهرست آستانه قم، دانش پژوه، ص ۳۰، نسخه شماره ۳۰۵).

شاهزاده مهدعلیا فخرالدوله

وی مصحفی را بر مرقد فتحعلی شاه واقع در جوار آستان حضرت معصومه، در ۱۵ رجب ۱۲۵۰ق وقف کرده که متن آن به خط ربیع بن محمد اسماعیل خوانساری در سال ۱۲۴۱ق تحریر شده و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط محمدباقر خوانساری، به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.

(دانش پژوه، ۱۳۵۵، ص ۳۰، نسخه شماره ۳۰۹).

شاهزاده نواب خانم

وی دختر بهرام میرزا معزالدوله است در ذی قعدة ۱۳۰۳ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف نموده

که متن آن به خط ابوالحسن یزدی تحریر و در جمادی الاولی ۱۲۴۶ق پایان یافته و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق متوسط و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۹۳، نسخه شماره ۱۶۷۷).

شاه‌نساء خانم

وی در شعبان ۱۲۴۸ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که تاریخ تحریر متن و ترجمه آن نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق آمیخته به شکسته و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۵۱، نسخه شماره ۱۷۲۲).

شرف جهان خانم

او همشیره ابوالحسن خان است و در روز آدینه ۱۲ رجب ۱۱۵۷ق مصحفی ترجمه دار را بر روضه حضرت معصومه، وقف کرده است. تاریخ تحریر متن قرن دهم بوده و تاریخ ترجمه مشخص نیست. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. این مصحف مترجم در ده مجلد (هر مجلد شامل سه جزء) کتابت شده که مجلد ۹ و ۱۰ آن (شامل جزءهای ۲۵ - ۳۰) مفقود است. (دانش پژوه، ۱۳۵۵، ص ۶۷، کتابخانه آستانه قم، قم، نسخه‌های شماره ۳۳۶ تا ۳۴۴).

شریفه بیگم

شریفه بیگم دختر میر سید محمد استرآبادی است که در ذی حجه سال ۱۲۰۱ق مصحفی را وقف آستان قدس رضوی کرده است. متن این مصحف در ۱۰۲۱ق تحریر شده ولی تاریخ ترجمه مشخص نیست. ترجمه این مصحف به خط نسخ و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۵۷؛ فرهنگنامه قرآنی، ج ۱، ص ۶۴، نسخه شماره ۱۱۲۷).

شهربانو خانم

وی در سال ۱۲۶۲ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف نموده که متن آن به خط نصرالله بن عنایت‌الله فراوانی تحریر و در اول رجب ۱۲۴۲ق پایان یافته و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق متوسط و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۸۸، نسخه شماره ۳۸۶).

صاحب سلطان خانم

وی در ۱۲۷۴ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف نموده که متن آن به خط محمدابراهیم خوانساری تحریر و در ربیع الاول ۱۲۶۴ق پایان یافته و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و در لا به لای سطور تحریر شده است. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۰۹، نسخه شماره ۱۵۴۴).

صبیه حاج ملا محمدعلی قاینی

وی در سلخ ذی حجه ۱۳۱۲ق، مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که متن آن تحریر سال و تاریخ

تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق شکسته نازیبا و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.

این مصحف از آغاز قرآن تا پایان سوره ماعون را در بر دارد.
(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۵۸، نسخه شماره ۱۸۸۹).

صبیه حاجی علیقی

وی در جمادی الثانی ۱۳۰۸ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که متن آن تحریر قرن دوازدهم و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه روان بوده و به خط نستعلیق خوانا و به رنگ سرنج در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۳۸، نسخه شماره ۳۳۱).

ضعیفه ترشیزیه

زنی که از وی با عنوان ضعیفه ترشیزیه یاد شده، در ذی حجه ۱۲۹۲ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که عوض حق الارث وی بوده است. متن این مصحف به خط محمد ابراهیم بن حاجی ملا محمد تحریر سال ۱۲۰۷ق و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ سرنج در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۶۴، نسخه شماره ۲۱۱۲).

طیب النساء خانم

وی دختر حاج محمد هاشم تبریزی است و در محرم الحرام سال ۱۲۱۲ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که متن آن در قرن دوازدهم تحریر شده و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ سرنج در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۲۰، نسخه شماره ۲۳۸).

علو الدوله ایروانی

وی در شعبان ۱۳۳۳ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف نموده که تاریخ تحریر متن و ترجمه آن نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۴۶، نسخه شماره ۱۶۷۴).

فاطمه خانم

وی در شوال سال ۱۲۰۳ق مصحفی را وقف آستان قدس رضوی نموده است. متن این مصحف در سال ۱۰۲۲ق تحریر شده ولی تاریخ ترجمه مشخص نیست. این ترجمه به خط نستعلیق و رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۵۷، نسخه شماره ۱۷۴۷).

فاطمه خانم

حاجیه فاطمه خانم دختر میر شرف‌الدین از اولاد امیر شمس‌الدین چارمناری است. وی در شهر آگره هند دستور کتابت و آماده‌سازی مصحفی را داده و پس از آن در روز سه‌شنبه ۲۲ شعبان ۱۰۵۹ق (در زمان سلطنت شاه جهان) آن را وقف نموده است.

متن این مصحف به خط الله قلی بن شاه قلی تحریر شده و در سه‌شنبه او اسطر بیع الاول ۱۰۵۹ق پایان یافته است. ترجمه نیز در همین تاریخ تحریر شده ولی کاتب آن مشخص نیست. این ترجمه به خط نسخ و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۶۳، نسخه شماره ۷۸۱).

فاطمه خانم

وی در ۱۲۷۳ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف نموده که تاریخ تحریر متن نامعلوم و ترجمه به خط نستعلیق خوانا و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. کاتب ترجمه معلوم نیست ولی کتابت ترجمه در سال ۱۲۶۸ هجری صورت گرفته است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۱۱، نسخه شماره ۲۱۹۰).

فاطمه سلطان

وی دختر عبدالباقی خان ولد آقا محمد علی نقاش باشی شیرازی است و در ۲۰ ربیع الاول ۱۲۸۵ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که تاریخ تحریر متن و ترجمه آن نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق متوسط و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۳۶، نسخه شماره ۱۹۵).

فاطمه سلطان خانم

وی در ذی‌قعدة الحرام ۱۳۱۳ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف نموده که تاریخ تحریر متن و ترجمه آن نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. بخش‌هایی از نسخه موجود بدون ترجمه است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۲۶، نسخه شماره ۶۳۷).

فانیدی خانم

او، دختر حاجی محمد علی قزوینی، در ۲۵ رمضان ۱۰۹۰ق مصحفی را وقف کرده است. متن این مصحف در قرن هشتم تحریر شده ولی تاریخ ترجمه معلوم نبوده و در لا به لای سطور تحریر شده است.

(فرهنگنامه قرآنی، ج ۱، ص ۵۶، نسخه شماره ۸۳۷).

فخرالدوله

وی به شادی روان خاقان مغفور در ربیع الاول ۱۲۵۹ق مصحفی را بر آستان حضرت معصومه، وقف کرده

که متن آن در جمادی‌الثانی ۱۲۵۶ق تحریر شده و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لابه لای سطور تحریر شده است. کتابت این ترجمه در سال ۱۲۵۹ به پایان رسیده است.

(فهرست آستانه قم، دانش پژوه، ص ۳۲، نسخه شماره ۳۱۳).

کوکب خانم بهجة السلطنة

در جمادی‌الاول ۱۳۳۴ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که تحریر آن در قرن دوازدهم صورت گرفته ولی تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. ترجمه به خط نستعلیق شکسته خفی و به رنگ شنگرف در لابه لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۲۲؛ گلچین معانی، ۱۳۵۴، ص ۲۹۶، نسخه شماره ۱۱۹) شماره نسخه در راهنمای گنجینه قرآن ۱۱۶ ذکر شده است).

گل بی بی خانم

وی دختر مرحوم حسنعلی و همسر الله یارخان بیگلربیگی است و در ماه رجب سال ۱۲۹۴ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که تاریخ تحریر متن و ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لابه لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۳۲، نسخه شماره ۴۵۴).

گلنار خانم

وی صبیّه حضرتقلی چوله‌ای است و در ۲۶ محرم الحرام ۱۲۶۷ق مصحف مترجمی را وقف کرده است. متن مصحف متعلق به قرن هفتم یا هشتم بوده و ترجمه فارسی به خط نسخ کهن خوش و به رنگ شنگرف در لابه لای سطور تحریر شده است. اوراقی از آغاز و انجام آن و از سوره ذاریات تا سوره جمعه بدون ترجمه نونویسی شده است.

این نسخه از آغاز و انجام دارای افتادگی است و از آیه ۲۲۵ سوره بقره تا اواخر سوره مدثر را دربردارد. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۱۵؛ فرهنگنامه قرآنی، ج ۱، ص ۵۲، نسخه شماره ۱۹۰۷).

گوهر خانم

وی دختر آقا حسین نیشابوری است و در ربیع‌الاول ۱۲۵۸ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که متن آن به خط هاشم موسوی در سال ۱۲۴۱ق تحریر شده و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق متوسط خفی و به رنگ شنگرف در لابه لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۸۶، نسخه شماره ۱۸۱۷).

محترم خانم

وی در سال ۱۲۷۱ق مصحفی را وقف کرده که متن آن به خط کربلایی ابوطالب طالقانی در سال ۱۲۷۰ق تحریر شده و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نسخ ریز و به رنگ شنگرف در لابه لای سطور

تحریر شده است.

(بهروزی، علینقی، ۱۳۶۰، ج ۱، ص ۲۴، نسخه شماره ۱۰۲۸).

معصومه خانم

وی دختر آقا نوروز قندهاری است و در ذی قعدة ۱۲۲۸ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که تاریخ تحریر متن قرن دوازدهم در شهر احمدشاهی (قندهار) و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۲۹؛ گلچین معانی، ۱۳۵۴، ص ۲۹۴، نسخه شماره ۵۸۱).

معصومه خانم

وی دختر میرفتاح ملایری در ۱۳۶۸ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که متن آن به خط هاشم در سال ۱۳۶۸ق تحریر شده و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به رنگ شنگرف تحریر شده است. (فهرست آستانه قم، دانش پژوه، ص ۷۱، نسخه شماره ۳۷۸).

ملک الحاجیه

وی دختر حاجی محمد ابراهیم ملک التجار است و در ۳ ذی حجه ۱۳۵۱ق مصحفی را بر آستان حضرت معصومه (ع) وقف نموده که متن آن به خط سلیمان موسوی تحریر شده و در ۲۷ ذی قعدة ۱۲۰۵ق در کشمیر پایان یافته و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.

(فهرست آستانه قم، دانش پژوه، ص ۲۷، نسخه شماره ۲۳۹).

ملک زاده خانم

وی به شادی روان محمد شاه قاجار در جمادی الاول ۱۲۴۴ق مصحفی را بر آستان حضرت معصومه وقف کرده که متن آن به خط عبداللّه بن حاجی محمد جعفر گیلانی در دهه دوم شوال ۱۲۳۶ق تحریر شده و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آستانه قم، دانش پژوه، ص ۳۳، نسخه شماره ۳۲۴).

موجود خانم

وی دختر محمد امین زنگنه است و در شعبان ۱۲۲۳ق مصحفی را وقف آستان قدس رضوی نموده است. متن این مصحف به خط شاه تقی بن شاه تقی استرآبادی، در اول رجب ۱۰۲۷ق تحریر شده ولی تاریخ ترجمه معلوم نیست. این ترجمه به خط نستعلیق و در لا به لای سطور تحریر شده است.

(آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۵۹؛ فرهنگنامه قرآنی، ج ۱، ص ۶۶، نسخه شماره ۹۹۴).

مهد علیا و ستر کبری شاه جهان

وی به شادی روان مادرش در ۱۲۳۰ق مصحفی را بر آستان حضرت معصومه وقف کرده که متن آن به خط

محمد اسماعیل به دستور حسن علی میرزا در رجب ۱۲۲۵ق تحریر شده و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف تحریر شده است. (فهرست آستانه قم، دانش پژوه، ص ۱۰، نسخه شماره ۱۳۷).

نور شرف خانم

نور شرف خانم مشهور به جانی خانم در شهریور ۱۳۴۰ش مصحفی را وقف کرده است. تاریخ تحریر متن این مصحف مشخص نیست ولی ترجمه در قرن دهم یا یازدهم هجری تحریر شده است. این ترجمه تحت اللفظی، به خط نستعلیق شکسته متوسط خفی و رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۱۳، نسخه شماره ۱۸۹۹).

نوری شرف خانم

نوری شرف خانم مشهور به نبات خانم دختر محمدرضا خان قاجار قزوینی است. او مصحف مترجمی را در ذی حجه ۱۳۳۱ق وقف آستان حضرت معصومه وقف کرده است. متن این ترجمه در قرن دهم یا یازدهم تحریر شده ولی تاریخ ترجمه مشخص نیست. این ترجمه به خط نستعلیق و به شنگرف تحریر شده است. (دانش پژوه، ۱۳۵۵، ص ۴۴، نسخه شماره ۲۴).

والده محمد تقی

وی مصحفی را - بدون ذکر تاریخ وقف - بر آستان قدس رضوی وقف نموده که متن آن تحریر قرن دوازدهم و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. در این مصحف از آغاز قرآن تا آیه ۲۴ سوره زمر دارای ترجمه است. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۲۳، نسخه شماره ۳۶۳).

والده یمین الدوله و جلال الدوله

وی در صفر المظفر ۱۲۸۴ق مصحفی را بر آستان قدس رضوی وقف کرده که متن آن به خط محمد حسین حسینی طالقانی اورازانی تحریر و در ۲۷ جمادی الاولی ۱۲۷۴ق پایان یافته و تاریخ تحریر ترجمه نامعلوم است. این ترجمه به خط نستعلیق و به رنگ شنگرف در لا به لای سطور تحریر شده است. (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۱۵، نسخه شماره ۳۸۵).

همدم خانم

وی دختر میرزا تقی خان امیرکبیر است و در ذی قعدة ۱۲۸۴ق مصحفی را وقف آستان قدس رضوی کرده است. متن این مصحف رازین العابدین یزدی ابن آقا احمد بن آقا عبدالرحیم قزوینی (کاتب نوشته است که این هفدهمین قرآنی است که تحریر نموده است. گویا یکی دیگر از قرآن های تحریر شده به خط وی، قرآن مترجم شماره ۱۹۹۲ آستان قدس رضوی است که در سال ۱۲۲۷ برای آقا صانع تحریر نموده است) در ۱۷ صفر ۱۲۶۰ و ترجمه به خط آقا احمد فرزند محمد علی امام جمعه یزد تحریر شده است. مترجم این مصحف محمد هادی بن

محمد صالح مازندرانی (۱۱۲۰ق) است که قبل از سال ۱۱۱۵ق این ترجمه را انجام داده است.
 ملا هادی مازندرانی نوۀ دختری ملا محمد تقی مجلسی از ادیبان و مترجمان متون دینی در عصر صفویه است و به همین دلیل به ملا هادی مترجم مشهور است.
 مأخذ: الذریعه، ج ۴، ص ۱۲۷؛ فهرست نسخه‌های خطی فارسی، منزوی، ج ۱، ص ۱۶؛ فهرست ادبیات فارسی بر مبنای تألیف استوری، ج ۱، ص ۱۹۹.
 (آصف فکرت، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۳۰۶، نسخه شماره ۱۴۸۲).

منابع و مصادر

آصف فکرت، محمد؛ فهرست نسخ خطی قرآن‌های مترجم کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، انتشارات کتابخانه آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۶۳ش، وزیری، ۴۸۰ص.
 بهروزی، علینقی؛ فهرست کتب خطی آستان شاهچراغ شیراز، موزۀ آستان مقدس حضرت شاهچراغ، شیراز، دو جلد، ۱۳۶۰ش، وزیری، ۳۳۷ص + ۴۶۸ص.
 دانش پژوه، محمد تقی؛ فهرست نسخ خطی کتابخانه آستانه مقدسه قم؛ قم، آستانه مقدسه قم، ۱۳۵۵ش، رحلی، ۱۱۶ + ۳۴۳ص.
 فرهنگنامه قرآنی، گروه فرهنگ و ادب بنیاد پژوهشهای اسلامی با نظارت دکتر محمد جعفر یاحقی، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۷۲ش، وزیری، ۴ جلد.
 گلچین معانی، احمد؛ راهنمای گنجینه قرآن کریم (قرآن‌های خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی)، انتشارات اداره کتابخانه آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۴۷ش، وزیری، ۳۷۴ص.
 صدراپی خوبی، علی؛ فهرستگان نسخه‌های خطی ترجمه‌های فارسی قرآن کریم، با همکاری سید هاشم شهرستانی و محمد ترابیان فردوسی، مرکز ترجمه قرآن مجید به زبان‌های خارجی، قم، چاپ اول، ۱۳۸۳ش، ۶۸۸ص.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی